

rtreding van
mplete door-
nt het weg,
de zonde is,
af.
lichting naar
el de Schep-
techniek. De
gehoorzaam
por Wien en
l het Woord
ichtsnoer is,
oord zal de
en, welke hij

Christelijke
danig maken
n van tech-
er mee zal
zonder aan-
De Christe-
nen zien, het
monie in het
s ééntooni-
kun worden
an techniek
e technische
de aandacht
subjects- en

zijn wanneer
doende zijn,
i; is de uit-
set pas dan
de bezwaren
gelost, doch
oordeel zijn,
eten zijn op
r deze zijden
selen.

worden ge-
ctie en de
mogelijk te
eh de Chris-
hand willen
enerzijds en
ische arbeid,
an pas dan
n slaagt de
an het leven
in overeen-

eer de tech-
r het Woord
de techniek,
de, het geld
ste intentie
ezen de be-

lijken

el of moge-
te beoefenen
ijl kan niet
in de vorige
de praktijk

doordat de
liggen aan
n, die dezen
worden aan-
en stijl moet
tijd, waarin
en sprake is.
iek in eigen
telijke tech-
echniek, dat
alle Schrift
doot geleed,
beschouwing
geleed tus-
enbaart, en
e beginselen
hniek, moet

hun beroep

middelbare
r het beslag
i middelbare
l gevorderd,
rwerpe zich,
ting van de
k, dat inge-
schap, meer
rangstukken
duaver wel
ding hebben
Hoe zullen
Christelijke
„neutraal”
lling tot de

van Christe-
ust worden
toewel t.a.v.
Hun arbeid
ste verband
techniek, in-

dien het besef levendig is, dat ook deze arbeid moet verricht uit het geloof in gehoorzaamheid aan het Woord, Hem ter eer.

De Christelijke techniek zullen zich beijveren de techniek te aanvaarden als een religieuze gelegenheid. Dan gaan zij uit het Woord van God de normatieve beginselen voor de techniek afleiden en deze concretiseren. Wordt ook de historie van de techniek getoetst aan deze beginselen. Niet uit liefhebberij, doch krachtens goddelijke roeping.

§ 7. Slotbepalingen.

Met het hier gebodene, slechts betreffend hetgeen in verband staat met wat techniek ook werkelijk is, n.l. het voortbrengen van de materiële dingen, is geen volledigheid bereikt. Tal van vragen blijven onbeantwoord en op meerdere werd geen afdoend bescheid gegeven.

De moeite, besteed aan de ondernomen poging, zou echter reeds rijk beloofd zijn, indien de gegeven uiteenzetting vruchtbaar zou zijn in de levenspraktijk van die techniek, die gelooven, dat het de Schriftuurlijke beginselen zijn, die hun gedrag moeten bepalen; en kon het zijn, meerderen zich aan rustige overweging en nauwkeurige formulering van het aangesneden onderwerp zouden wijden.

Verder mag deze poging slechts worden beschouwd als een eerste stap op den weg, waarin het verband gelegd wordt tusschen het Calvinisme en de techniek, naar al haar aspecten. Er moet nog veel studie gemaakt, eer duidelijk is hoe het Calvinisme het verband ziet tusschen b.v. de techniek en den handel, de industrie, het bedrijf, het sociale leven, de kunst, kortom heel het maatschappelijke leven. De toepassing van de techniek, het aanwenden van de technische mogelijkheden is toch ook gebonden aan bepaalde normatieve beginselen. Heel de techniek moet gezien in het licht eener Christelijke cultuurbeschouwing.

Dat allen, die tot positieven opbouw in deze richting bekwaam zijn, hun aandacht wijden aan deze zijde van het vraagstuk. De eere Gods vordert het.

P. W. P.

Aan een jongeren tijdgenoot.

No. 5.

Amice,

Bij de lectuur van ons blad ben je zeker nog al eens op een enkel vreemd woord gestuit. Een klein kwaaltje van „De Reformatie”, hoor ik je meesmuilen; maar ik houd me in dat opzicht liever op de vlakte. Eén van die woorden is „interim”. Een interimtoestand. Interimsathiek. Interimsbepalingen. En zoo voort. En zoo voort.

Nou, ik hoef jou over dat lastige woordje geen lesje te geven. Je hebt op school wel gehoord van „het Interim”, een bepaalde periode uit de geschiedenis van volken en regeeringen. „Interim” beteekent, als ik ’t goed begrijp, zoo iets als „intusschen”, „inmiddels”, „tusschen de bedrijven door”.

Vandaar dat een interimtoestand een soort van overgangperiode is. Je moet dan met mekaar ergens op wachten. En dat brengt dan weer mede, dat je in zoo’n interim ook interimtoestanden krijgt. En interimsmaatregelen. Wie zulke toestanden of maatregelen zou aanzien als blijvend, heeft een manco in zijn bovenkamer. En wie een maatregel, dien hij zelf blijvend maken wil, jou of mij aandient als een onschuldigen interimsmaatregel, die onderstelt een manco in jouw of mijn bovenkamer. Zou hij ons te slim af wezen? Maar een interregnum (een interimsregering) is toch geen gewoon regnum (een normale regeering)? Interimakleeren zijn toch geen normale kleeren? Stel, dat je den winter zou moeten zien door te komen met een regenjas-van-papier, dan zul je ’m mogen liefkozen: m’n beste interimsjasje! Maar je verlangt toch stiekum naar een normale, niet? Als in de concertzaal tusschen de bedrijven door de dames en heeren in de corridors zich wat loopen te vertreden, dan kunnen ze een hartig hapje halen aan een buffet: ’n sandwich, ’n glaasje limonade, en „even ’n caravellis”, voordat het belletje weer gaat. Maar wie begint een diner in de pauze?

Nou, m’n waarde, toen ik in onze kolommen dat woord „interim” hier en daar zag staan, een paar keer achter mekaar, moest ik ineens aan een ouden bekende denken. Je hebt wel eens van Kierkegaard gehoord? Je was enkele jaren geleden niet „bij”, als je niet iets van hem wist; hij gold destijds even veel als een mannelijke editie van de jongste noorsche romanière..... voor de onwetenden. Tegenwoordig luwt dat weer wat, al heeft prof. Van Rhijn nog pas over hem geschreven.

Ik dacht, moet je weten, aan een beschouwing, die Kierkegaard ergens vastknoopte aan een regeeringsmaatregel in het oude Kopenhagen, zijn woonplaats. ’n Ondernemende minister van financiën van het destijds nog onbeschermd en dus zelfstandige Denemarken had aan de volksvertegenwoordiging een ontwerp van inkomstenbelasting voorgelegd. Schrik van rondom! — dat gaat wel meer zoo met belastingen, kijk maar uit naar je biljet in de eerste interimsjaren..... Maar — de deense minister wist x’n luidjes te troosten. Nika erg, hoor, verklaarde Zijne Excellentie; — het is maar een interimsbelasting! Straks wordt de bepaling weer ingetrokken.

Nu kon Kierkegaard nog al eens brommen in zijn

baard. Mooie opvoeding, moppert hij, als ze denken, dat nieuwe maatregelen gemakkelijker „er in zullen gaan”, als ze maar interimistisch heeten te zijn! Och ja, excellentie, natuurlijk zit daar een element van waarheid in. Maar, zoo pruilt Kierkegaard, er is ook hier een grens, zooals bij alle menschenwerk. Komt Uwe Excellentie over die grens heen, dan heeft de troost, dat ’t maar iets interimistisch is, geen zin meer — als troost.

Een grens, zegt u?

Ja, en ze is wel aan te wijzen ook. Overall, waar een restitutio in integrum mogelijk en zeker is, d.w.z. waar we heelemaal weer in den ouden toestand kunnen worden hersteld, en dan op elk willekeurig moment, of voor ’t minst aan het eindpunt van het interim, daar kunt u wel spreken van een interimistische verordening, Excellentie! Maar als zoo’n restitutio in integrum — die Kierkegaard is al nèt zoo vervelend als „De Reformatie” met die niet-interimistische vreemde-woorden-manie — als zoo’n restitutio in integrum kwalijk uitvoerbaar is, of heelemaal onmogelijk, dan kunnen, aldus valt Kierkegaard uit, zulke ministeriele troostredenen over het interimistisch karakter der inkomstenbelasting mij gestolen worden. Excellentie, wordt mijn portemonnaie straks weer bijgevuld? Is er een restitutio in integrum voor mijn beurs? Straks? Ik kan me toch ook niet interimistisch ophangen? Er zijn nu eenmaal dingen, handelingen, je zelf ophangen b.v., die nooit interimistisch zijn. Zoo’n leupe minister! Je ziet je lieve geldje nooit terug..... en toch verklaart Z.Exc.: interimistisch, meneer! Zou een meisje soms gauwer over de eerste verlegenheid heenkomen, wanneer een meneer haar een interimistisch huwelijk aanbood?

En dan komt Kierkegaard eerst heelemaal los! We beleven, zegt hij, zoo’n ernstigen tijd, en toch is dat geleuter van interimistisch niet van de lucht. O jullie sofisten, — als het nu eens gaat over beslissingen, die geen restitutio in integrum toelaten, wat dan? Leuterpraat, meneeren! En zeer misleidend! De eerstvolgende generatie zal die belasting aan den lijve voelen, er is geen spiertje interimistisch aan! Sociale verhoudingen worden er door geschapen, — voor goed. Laten we ons niet belachelijk maken als de vrijer, die het meisje makkelijker tot een ja-woord denkt te verlokken, als hij het voorgestelde huwelijk maar interimistisch noemt. Of als de man, die naar den strop grijpt, en zich wijsmaakt, dat ’t niet zoo erg is, als hij slechts een interimistische hangpartij in den zin heeft.

Aldus Kierkegaard, in zijn Dagboeken.

Mijn beste kerel, ook jij wordt vandaag o zoo druk toegesproken met termen uit de interimsdictionaire. Laat je niet in de maling nemen: die interimsdictionaire is alles behalve een interimistische dictionaire. Dat kunnen ze je in Duitschland wel beter vertellen. Er zijn van die corporatieve vrijers, die op je maagdelijk gemoed afgestuurd worden. We zijn, zeggen ze, in een overgangstijdsperk, en nu moet u het oogenblik verstaan. Den opmarsch naar het nieuwe Europa bijhouden, tempo, tempo! Doe mee, anders schiet je straks, na het interim, over, net als ’t meisje, dat den huwelijksaankloof afwees, en later geen kans meer kreeg..... Leg ’t hoofd in dezen o zoo zachten zijden strop, — ’t is maar een interimistische handeling, hoor! Geen Kamervergadering ad interim, — wat doe je nog met je politieke leidraden van vóór het interim? Ken uw interimstijd, duur uw interimsuur, zóó ongeveer moet je in de dagen der duitse bezetting het opschrift van de klok der Amsterdamsche Beurs lezen. Vóór het interim, meneer, is er zoo ontstellend veel democratische leuterpraat geweest; m’n goeie man, — verzet nou tijdig de bakens, en doe je interimistische oogen bij tijds open! Corporatieve perskamers, — we zijn in het interregnum der sociale en politieke ordening! Federatief verband van verenigingen, we zijn in het interim der culturele ontplooiing van den dietschen genius! En zoo voort. Het is al interim wat de klok slaat.

Ik geloof niet, m’n waarde, dat „De Reformatie” in ’t algemeen over dien Kierkegaard erg te spreken is. Maar ik denk toch, dat ik voor dit maal wel met jou een snoepreisje naar Kopenhagen ondernemen mocht, om dit interimsprekje van 1851 ad interim te lezen. Of, nee, eigenlijk wou ik je maar adviseeren, het niet ad interim, doch voor altijd te overwegen. Want warempel, ik geloof dat Kierkegaard dezen keer heelemaal gelijk heeft. Als jij je laat in slaap sussen door het interimsgeleuter, dan ben je dwazer dan dat meisje en dan die galgendaad van eigen keuze, waarover Kierkegaard het had. Je komt er niet gauw van af, — misschien wel nooit, als je tegenwoordig (excuseer het germanisme) je „instelt” op het interim. Met die „instelling” zelf heb je al tegenover het interim een niet-interimistische houding aangenomen. Word ik vervelend? Best mogelijk, — want ik heb in mijn eersten na-oorlogsbrief je al gewaarschuwd tegen het akklimatiseren aan den huidige toestand. Ik ben ook wat oud, moet je weten.

Een restitutio in integrum, die is mogelijk bij God, in Zijn rechtspraak, die zondaren rechtvaardigt. Ze is echter onmogelijk bij de menschen. Elke deuk in onze Oranjeliefde doet schade. Elke relativering van principes, Elk ontijdig meepraten met de dictatoriale propaganda, ook al is ’t over de leuterpraat der democratie, is gevaarlijk — in een interim. Voorloopig moet je niet de democratische leuterpraat bevechten, maar de vrije praat probeeren te redden. Dat lijkt me interims-werk. En je moet bedenken, dat leuterpraat van democraten

nog geen democratische leuterpraat is. Als God de Heere ons heiligt, door ons actueel te leeren spreken in des te grooter trouwbetoon, dan zal Hij ons óók in het zedelijke Zijn restitutio in integrum nabij doen komen, — ze geschiedt pas in het uur van onzen dood.

Temeer daarom moet je Zijn Woord des te serieuzer ter hand nemen. Dat is geen interimistisch werk, want het is een gebod voor alle dagen. Het is dus de beste, ja, eenige redding, óók in het interim van heden, dat trouwens slechts zeer ten deele een interim is.

En pas op voor geweekte importappelen op gebeelde interimschalen, — elke week krijg je een nieuwe portie op je menu. Pas op voor Kierkegaards minister, den leeperd. Hij zei: geef den keizer wat des keizers is, en voegde er aan toe: ’t is maar ad interim! Maar Christus liet die toevoeging weg. Hoe zou Hij anders dat bevel op één lijn hebben kunnen plaatsen met het nimmer interimaire: geef Gode wat Gods is?

Met hartelijken, ik hoop, niet-interimistischen, groot,
ADOLPHUS VENATOR.

UIT DE HISTORIE

Calvijn — Castellio.

III.

’t Was in Mei 1544, toen twee predikanten van Genève moesten afgezet worden, dat Calvijn zijn beklag deed aan Farel over zijn ongelooflijk doornigen weg. Bij het verdriet over genoemde predikanten kwam ook nog de laster van Castellio. Deze blijkt nog in Genève te zijn. En hij roert zich hevig op de Bijbelbesprekingen.

Calvijn schrijft: Sebastiaan valt ons zoo heftig aan als hij maar kan. Er waren gisteren ongeveer zestig lieden bij de gemeenschappelijke bijbelbespreking. ’t Ging over den tekst 2 Cor. 6:4: Maar wij, als dienaars van God, maken onszelf in alles aangenaam, in veel verdraagzaamheid enz. Toen werkte Castellio een algeheele tegenstelling uit om aan te toonen, dat er tusschen ons en de rechte dienaars van Christus een tegenstelling was.

Hij spotte ongeveer op deze manier: Paulus was een dienaar van God, wij dienden onszelf. Hij was verdraagzaam, wij onverdraagzaam. Paulus waakte ’s nachts voor den opbouw der kerk, wij waakten om te spelen. Hij was nuchter, wij drankzuchtig. Hij werd geplaagd door rustverstoringen, wij verstoorden den vrede. Hij was kuisch, wij zijn on-tuchtigen. Hij werd in de gevangenis geworpen, wij wierpen hem in de gevangenis, die ons maar met een woord te na kwam. Hij werkte naar de volmacht Gods, wij werkten in een andere. Hij leed van anderen, wij vervolgden de onschuld. Wat wilt ge nog meer? Het was een bloedstogende rede.

Ik heb maar gezwegen om niet ten aanhoore van zoovelen een nog grooter twist uit te lokken, maar ik heb mij bij de „Syndics” beklagd. Want, ja, dat is nu het kenmerk van alle scheurmakers om zoo te spreken. Ik moet dit alle perken te buiten gaande optreden onderdrukken, niet alleen om zijn ontafisch doen, maar vooral om de leugenachtigheid van zijn beschuldigingen.

Zie toch, welke nooden mij drukken.”

Hier heeft Calvijn reeds den scheurmaker ontdekt aan het kenmerk dat Johannes gaf van de gnostieken: zij hebben de broeders niet lief.

’t Bleef een pijnlijke geschiedenis voor Calvijn.

Een van de vijanden van Calvijn, doch vriend van Viret, had Calvijn vanwege Castellio’s zaak bij Viret belasterd.

Bij een gelegenheid, zegt Calvijn, liet ik mij zoo gaan, dat ik tot schelden verviel: Wat! gij hebt mij om de zaak van Castellio valsch beschuldigd bij Viret, die mijn vriend is, evenzeer als de uwe, wat zult ge dan tegen anderen uw gif spuwen!

Calvijn blijkt niet weinig nerveus te zijn in de zaak van Castellio. Geen wonder. ’t Gif van het humanistisch Christendom, ja het Gereformeerde humanisme is zoo venijnig vooral naar den kant van het groote publiek, dat de zaak des Heeren veel lager stelt dan de zaak des menschen. Er waren in dezen strijd momenten, dat Calvijn wel evenals Paulus kon zuchten: zij hebben mij allen verlaten!

In 1553 had de humaniteit haar stok gevonden om Calvijn te raken. De zaak Servet!

In Nov. 1553 schreef Calvijn aan Bullinger: ik zal zoodra ik tijd heb een boekje uitgeven en daarin aantonen, welk een monster Servet was, opdat niet de kwaadwilligen blijven schelden (ik hoor, dat dit in Bazel geschiedt), noch ook de onkundigen er tegen morren.

Die kwaadwillige was Castellio. Hij was naar Bazel getrokken met zijn gezin en vond daar een armoedig bestaan voor zijn gezin als corrector. De corrector was ook zooveel als geestelijk adviseur van den drukker. Hij gaf ook les in Grieksch, doch moest van armoede drijfshout uit den Rijn

visschen. Dat werd ook vaak klandestien gedaan (zooiets als strandjatten) en daardoor kwam het dat Calvijn hem later van houthiefstal beschuldigde. Maar Castellio verklaarde, dat hij vergunning van den Raad had, wat zeer aannemelijk is. Veel wild drijf hout op den Rijn belemmerde de vaart.

Juist in 1553 kwam Castellio tot betere positie: lector en later hoogleraar in 't Grieks aan de Bazelsche universiteit.

Intusschen was zijn bijbelvertaling (Latijn en Grieks) verschenen.

Lindeboom zegt er van: De man, die zóo principiëel onderscheid maakte tusschen vergankelijk lichaam en goddelijken geest der bijbelboeken, de spiritualist die — concreter dan vroegere geestverwanten in hun mystieke speculatie — met natuurlijke rede en humanistisch-kritische scherpzinnigheid de consequenties trok van de waarheid, dat de letter doodt, maar alleen de geest levend maakt, kon onmogelijk genade vinden bij den man van het absolute schriftgezag.

Castellio was een voorlooper van het historisch kritisch onderzoek.

Geen wonder dat Calvijn in de opdracht van zijn commentaar op Genesis aan de vorsten van Saksen klangt over enkele eigenzinnige verkondigers van het Evangelie, die niet bij de openbare tegenstanders behooren, doch die gehaat moeten worden om hun giftigen fanatieken strijd.

Daarbij bedoelt hij ook Castellio.

In een zeer heftigen brief aan de gemeente van Poitiers, waar een uitgeweken broeder uit Genève Calvijn belasterde — schreef Calvijn over Castellio: Hij beweert, dat in Genève iedereen mij de pantoffel moet kussen. Maar ik ben er van overtuigd, als hij in mijn plaats stond, dat hij dan andere praal zou voeren dan ik. Want hij is nu al opgeblazen terwijl hij niets is, wat moest het dan worden als hij een eereplaats innam. Maar hij toont daarmee, welk giftig dier hij is, dat hij niet verdragen kan bij ons alles in eendracht te zien.

Want dat noemt hij mij de pantoffel kussen, dat men zich in Genève niet verzet tegen mij en de leer, die ik voorsta, om niet God te verachten in mijn persoon en Hem als 'ware met voeten te treden.

Maar dat moet ik bekennen, het is mij toch zeker wel evenzeer geoorloofd om een ijveraar te zijn tot behoud van de leer, die ik voorsta, en waarvan ik weet, dat zij uit God is, als dat hij zich veroorlooft om te pleiten voor zijn buik.

Verder zegt hij: Castellio heeft arme slachterschapen van Christus onbezonnen partijgangers genoemd. Hier duidt Calvijn de houding der spiritualisten aan, die geen martelaars werden, omdat dat alles maar uiterlijke dingen betrof en vleeschelijken ijver — de rechte „Sabbath“ werd gevonden bij degenen, die geheel inwendigen, persoonlijke godsdienst hadden. En deze godsdienst kan zich in het uitwendige overal voegen. 't Komt maar op het persoonlijke aan en tenslotte is de ware deugd een kwestie van het Stoische hart, dat onder heidenen evengoed gevonden wordt als onder kerkelijke mensen.

Hoort Calvijn daartegen toornen:

Ja, ja, het lijkt naar buiten schoon om de deugd te prijzen, maar als men het geloof laat varen en de gemeenschap met God, dan is dat de dingen omkeeren en de ploeg voor de ossen spannen. Vóór alles, lieve broeders (gemeente van Poitiers), wacht u voor Satans listen, wanneer u door zulke lieden volmaking van levenswandel wordt gepredikt. Want zij willen daarmee de genade van onzen Heere Jezus te niet maken... alsof dit niet de grootste en hoogste deugd aller heiligen ware, tijdens hun leven op aarde te zuchten onder den last hunner gebreken en te erkennen, hoe veel verkeerd er nog aan hen is.

Ik zeg dit niet zonder reden, want de brave kerel Castellio, dien de la Vau u als een heilige prijst, heeft zich opgemaakt om dit doodelijk gif te zaaien. Zij beschuldigen ons dat wij de menschen niet brengen tot heilig leven, als wij zeggen, dat er nog veel zwakheden bij ons zijn, totdat wij van dit vleesch ontleed worden, zoodat wij altijd weer onze toevlucht moeten zoeken bij de barmhartigheid Gods.

Vervloekt zij die heiligheid, die ons zoo bedwelmen en hoogmoedig zou maken, zoodat wij de vergeving onzer zonden vergaten."

Is hier niet het humanistisch brave Christenmenschen-ideaal van Castellio geëeseld? En van Coornhert?

De la Vau noemt hij slechts een „kleine geest“, een praalhans, een mensch die niets te vertellen had, de domsten zijn de vrijmoedigsten, een arme stumperd, een vlegel. Maar Castellio is meer. Calvijn ziet het steeds meer van welken geest Castellio de vrij begaafde woordvoerder is. En dat maakt Calvijn nerveus als hij aan de kerk denkt.

En Calvijn wist toen nog niet wat wij weten van de vreeselijke gevolgen van dezen geest voor de Gereformeerde Kerken. Deze geest immers heeft in ons land de kerken in de 18de eeuw tot verbondsverlating verleid. Calvijn had reden voor zenuwachtige spanning als hij met Castellio te doen had.

Temeer omdat het werkelijk waar was, dat Calvijn vele gebreken had. Zelfs in zijn leer.

Wij kunnen Calvijn als historisch persoon zien en wij weten, dat hij geheel op het standpunt van ons art. 36 stond inzake de verhouding van kerk en overheid.

Dat de Christelijke overheid kettters als Servet met het zwaard moest straffen, stond bij hem vast. Wij weten dat hij hier nog als 'ware Middeleeuwsch dacht. Wij weten, dat Gods Woord in dezen geen opdracht voor de overheid geeft.

Integendeel.

Hier was dus een zwak punt.

En daarop kwam nu de aanval van humanistisch gerichte geesten als Castellio. Castellio werd hun woordvoerder in zijn boekje: Moeten kettters vervolgd worden? door Martinus Bellius. In ons land werden zijn geestverwanten ook wel Bellionisten genoemd.

Wij geven ook antwoord: neen, op de vraag: moeten kettters vervolgd worden? Maar op grond van Gods soeverein bestel. Als het God belieft te bevelen dat de Christenoverheden de plaats van Israëls koningen moesten innemen, dan moesten nog onze Christen-ministerpresidenten aandringen op slachting van de Bisschoppen in de kerk.

Gods soeverein gezag in dezen blijkt toch overduidelijk in het Oude Testament, waar Israël bijv. van Jericho niets mocht laten leven.

En dat de Zoon des Menschen, die ter rechterhand Gods zit, het program van de Openbaringen afwerkt en de menschen aantast in hun bezit, hun vrijheid, hun vleesch en bloed, en hun kinderen, dat is toch in onze dagen wel zeer evident. De Christus brengt het gericht niet meer over ziele-substanties, maar over levende zielen.

Castellio echter getuigde tegen het ketterdooden op grond van het Evangelie (het los van het O. T. opgevatte Evangelie) en van rede en van mensche-lijkheid.

Precies dezelfde argumenten zijn aan te voeren tegen de oorlogen des Heeren in het Oude Testament. Pleitte de mensche-lijkheid niet tegen het slachten der Bisschoppen bij den Karmel? Was het redelijk, om die arme stakkerds, die afgemat waren van hun goedgeeminden godsdienst, zoo onmensche-lijk te kelen? Was dat niet tegen het Evangelie?

En dan: wie zal uitmaken wat kettters zijn?

De onbevooroordeelde meeningen denken nooit gelijk. Moeten dan die anders-denkenenden maar zwichten voor Calvijn's denken?

Ge ziet, het is het standpunt van den modernen mensch. Heusch, Castellio heeft het gewonnen in de kerk, die het Woord verliet. Castellio wordt verstaan. Velen zijn geroepen, weinigen uitverkoren, ook hier. De toonaangevende theologen van het humanistisch gerichte Christendom moeten Castellio bijvallen.

Ook vele tijdgenooten van Calvijn vielen Castellio bij: De Falais schaarde zich onder de lofredenaars op Castellio en kreeg een scherp brief daarover, die aldus eindigde:

Opdat gij weet, dat het niet in toornige opwelling of booze ontstemming is, heb ik dezen brief geschreven in een uur, dat ik mij gereed houden moet om voor God te verschijnen, die mij weder met een zware ziekte bezoekt, die mij den dood voor oogen brengt. Ik wil Hem bidden, Monseigneur, erbarmen met mij te hebben en mij weer in genade aan te nemen, u te behoeden en u te leiden door Zijn Geest en uw geluk, zoowel als van uw vrouw en uw gansche familie te vermeerderen.

In dezen brief noemt Calvijn Castellio honderd-maal afschuwelijker dan alle Papisten ter wereld. Want Castellio had ook Calvijn's leer van Gods soevereiniteit in den grond aangetast door de leer der Praedestinatie van uit humanistisch oogpunt voor te stellen als tegen het Evangelie en tegen de rede en als onmensche-lijk. Calvijn's God was een luichelaar, een leugenaar, trouweloos en onrechtvaardig, een aanstoker en dader van alle schandelijke bedrijf, ja erger dan de duivel.

Calvijn's God was echter de God, die Zich in de Heilige Schrift openbaart als de Pottenbakker, die met het leem doet wat Hij wil.

Castellio's god was een vergrootte, veredelde humanist, die met de vrije en goede kern van den mensch onderhandelde als met zijns gelijke en die voor de rechtbank van Evangelie en rede en mensche-lijkheid kon bestaan.

A. JANSE.

Klooster en Diergaarde.

„Kerk en Wereld“ (vrijzinnig) schrijft:

De Deense denker Kierkegaard, die waarlijk het Christendom niet aan de wereld verried, heeft gezegd: Er zijn twee wegen tegenover elkaar: de weg naar het klooster en de weg naar de Diergaarde. De weg naar het klooster is de weg van het

onverdeelde leven met God, zonder onderbreking: het is een hartstoechtelijke, maar vermetele poging om boven de menselijke begrensheid uit te komen voor altijd.

De weg naar de Diergaarde — de bekende ontspanningsplaats in Kopenhagen — is de weg naar het betrekkelijke. En als we die gaan, is dat een bewijs van onze deemoed, van onze ootmoedige erkenning onzer onmacht om in deze tijdelijke wereld onafgebroken het leven der eeuwigheid te leven.

Kierkegaard kiest als Christen — en ik doe het ook — de weg naar de Diergaarde, d.i. de weg naar de wereld. Want ik weet het — zo schreef ook Prof. Roessingh eens: „Christen zijn en in de wereld staan, die twee botsen tegen elkaar, en toch: geen plaats om Christen te zijn, dan juist in die wereld, midden erin, met hart en ziel en tegelijk zich bewust, dat de ziel haar veilige woonstee heeft ver boven en achter de wereld“.

Ik weet niet, de hoeveelste verdunning van Kierkegaard dat is.

Maar toch is 't citaatje voldoende om tot nadenken te brengen over de wonderlijke redeneering van den koning, die zeide: mijn onderdaan te zijn en mijn rijkgebied te bewonen, die twee botsen tegen elkaar.

Problemen van de Hervormde Kerk.

In „Kerk en Wereld“ (vrijzinnig) schrijft K. A. Beversluis over het jongste rapport „Kerkopbouw“, dat de bedoeling heeft, dienstbaar te zijn aan de verbetering der toestanden in de Hervormde Kerk. We kunnen het artikel niet gemakkelijk verknippen; het geeft trouwens wel eenige kardinale punten aan:

Met enige spanning hebben wij uitgezien naar de verschijning van dit jongste Kerkopbouw-rapport. Sub rosa hadden wij gehoord, dat het zo'n belangrijk rapport was. Misschien, dat daardoor onze verwachting wat hooggespannen was, maar hoe het zij, het is ons tegengevallen. Niet, dat er niet zeer vele goede dingen in zijn geschreven, maar daarnaast staat zoveel, waarbij men in gedachte vraagtekens plaatst, dat men toch wel het gevoel heeft, dat de vrees te zeer te raken aan de traditionele verering van Belijdenis en Catechismus, hier den rapporteurs parten heeft gespeeld en hen in hun critiek te voorzichtig, in hun waardering te gul heeft doen zijn. Zij formuleren hun beschouwingen aan de hand van een 4-tal vragen: 1. Wat zegt de Heilige Schrift over de Belijdenis? 2. Wat zeggen de Belijdenisgeschriften omtrent de Heilige Schrift? 3. Hoe heeft men in de reformatorische tijd de Belijdenisgeschriften gezien? 4. Welke kerkelijke betekenis moet aan de Belijdenisgeschriften worden toegekend? In een 5e hoofdstuk wordt dan nog behandeld de kwestie van handhaving en hernieuwing der belijdenis.

Ten aanzien van de eerste vraag merkt het rapport op, dat in de Heilige Schrift te vinden is: de belijdenis van schuld, de belijdenis van Jezus den Christus, de belijdenis van den Naam des Heeren. Daaromheen worden aangetroffen vaste lijnen van waarheidsbelijdenis. De brief aan de Romeinen is te beschouwen als „een overgang van het Evangelie naar een uitgewerkte belijdenis der Kerk“. Een overgang tot de belijdenis, nog geen belijdenis zelve dus.

De beantwoording van de 2e vraag, wat de belijdenisgeschriften omtrent de Heilige Schrift zeggen verzuimt onder de ogen te zien de vraag hoe de Belijdenis de Bijbel gebruikt. Of zij juist is in haar „bewijsplaatsen“, of zij de Bijbel recht laat weder-waren of dat niet de bijbelse gegevens eenzijdig gebruikt en getrokken worden naar een bepaald dogmatisch schema. Een vraag, die naar ons voorkomt van principiële beslissing is, wanneer wij ons oordeel over de Belijdenis moeten opmaken. Doet de Belijdenis in allen dele aan de Bijbel recht?

Een vraagteken kan geplaatst worden bij de uitlegging, dat de opvatting van de woorden: „dewijl zij ook het bewijs daarvan bij zichzelf hebben, gemerkt de blinden tasten kunnen, dat de dingen, die daarin voorzeggd zijn geschieden“ als betekenis-gevend, dat de Bijbel een boek met voorspellingen is, waarvan iemand zonder meer kan zien, dat ze uitkomen, „misverstand“ zou zijn. Dit getuigt meer van het verlangen om de Belijdenis te ontzien dan om te lezen wat er staat.

Het rapport meent, dat de uitdrukking: „zonder enige twijfeling geloven al wat daarin begrepen is“, betekent „geestelijke dingen“. Maar, als we verder in het rapport lezen, behoren tot deze dingen blijkbaar ook historische feiten uit het levensverhaal van Jezus en gaat het daarbij niet om de geestelijke zin en waarde van deze feiten, maar om het geloven van de historiciteit van het feit zelve. Hij toch, die deze feiten als feiten betwijfelt, ook al geloof hij in de geestelijke dingen in deze feiten geopenbaard, plaatst zich buiten de belijdenis en volgens de stellers van dit rapport buiten de kerk. Volgens de opstellers is het geloof „geen verstandelijke functie, welke ons opgelegd wordt, noch het aanvaarden van een stel waarheden, dat ons opgedrongen wordt, maar een aanvaarden der openbaring Gods, waarvan Jezus Christus het geheel eenige middelpunt is“. Wij kunnen het eens zijn met deze omschrijving van geloof en toch een vraagteken plaatsen of dit ook de enige voorstelling van geloof in de Belijdenis is. En wat het centrale der christologie betreft. Kan niet de vraag gesteld worden of niet de praedestinatie het Christologisch dogma aantast?

Het sterkst is het rapport bij de beantwoording der derde vraag, hoe men in de reformatorische tijd de belijdenisgeschriften heeft gezien, n.l. dat de Confessie, „als richtsnoer van geloof en leven de Heilige Schrift, met name het Evangelie, voornamelijk als met primair godsdienstig gezag bekleed“. Er is een band tussen Belijdenis en Belijdenis-geschrift, maar er bestaat ook een afstand tussen die beide. Actueel is de vierde vraag naar de kerkelijke betekenis, die aan de Belijdenisgeschriften moet worden toegekend. In dit hoofdstuk komt m.i. tot

uiting
de abs
niet ha
autori
Woord
grepen
komen
tief is
spreek
lige Sc
Wij
ten as
maar
daarva
lijdenis
maar
waarhe
om v
zij m
„vervlu
is juist
naar d
van b.
de tric
mule w
niet a
vervult
ben nie
geform
lijdenis
nog ge
In he
der bel
ernstig
hier vo
m.i. nie
punten
vertolke
de Ans
vorm,
achter
is de p
aantrek
het so
Volg
te wer
dat de
beteken
ning d
legbare
Toegeg
mer zu
door d
uitspra
Dit
promis
comprom
gegeven
port n
„hoofd
de Belj
In we
geschr
als de
geschr
heid, is
Natuur
eens. We
comprom
de moeilij
deelen. E
dang, die
elk mathe
Entscheid

De Hee
sicaal):

Ook
waren
Dat v
Toe
gehaald
begroot
danste

Ook
mee. N
drift o
Zij de
deftige

De do
sen de
tafsche
had.

De do
leiders
sprak o
roering.
jonge g
In an
hanger

Zoo v
Nu is
Nerge

die zich
de bezet
bevrijdir
Overa
Ons v
het opre
gebode v

In da
Van al c
hier verze

Uit het
Cultuur“:
Onder
vormd M
gende o